

Är könet en konstruktion?

Ett inlägg i den aktuella debatten

David Tjeder

Könet, säger Judith Butler, är lika konstruerat som genus. I dagens debatt om feminism och feministiska teorier framförs ofta just tanken att könet, inte bara genus, är en konstruktion. Detta har nästan blivit ett den moderna likhetsfeminismens slagord, i polemik mot Rigmor Roberts och andras biologism. Män är inte jägare, kvinnor är inte mödrar, könet är en konstruktion.

Frågan om det konstruerade könet är just nu väldigt diskuterad. Nina Björk menade i sin uppmärksammade *Under det rosa täcket* att könet är konstruerat. *lambda nordica* hade 1996 ett specialnummer där Butlers konstruktivism och idén om könet som konstruktion diskuterades i ljuset av queer theory. Året därefter hade *Res Publica* ett välmatat dubbelnummer om kön, i hög grad influerat av den butlerska varianten av konstruktivism. I *Häftet för kritiska studier* har man översatt den franska feministen Christine Delphy, som hävdar att allt är genus, alternativt att genus föregår kön, istället för tvärtom. Och 1998 års första nummer av *Kvinnovetenskaplig Tidskrift* ägnades helt åt temat Kön och sexualitet. Könet, skulle man kunna hävda, är överallt i den feministiska, akademiska debatten.

Den här artikeln är främst en genomgång av denna tidskriftsdebatt, och av en del annan litteratur där det hävdas att könet är en konstruktion. Artikeln är en argumentationsanalys av vad som har blivit ett dominerande intellektuellt klimat, där könet som konstruktion blivit en självklarhet, något alla i Butlers efterföljd ansluter sig till nästan slentrianmässigt. Det är, menar jag, symptomatiskt att Malena Gustavson i sin recension av *Res Publicas* och *lambda nordicas* nummer om kön och queer, publicerad i *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, kritiserar de som kritiserar Butler, men inget av Butlers tankegods överhuvudtaget.¹ Butler och idén om könet som lika konstruerat som genus har redan hunnit bli en given sanning.

I det följande granskar jag främst de argument som har framförts för att kön skulle vara lika konstruerat som genus. Jag försöker också föra diskussionen om det konstruerade könet på ett något mindre abstrakt plan än vad som är vanligt. Vad menar de radikala konstruktivisterna egentligen när de säger att könet

är en konstruktion? Och hur använder de i praktiken könsbegreppet? Det finns en hel del olika sätt att tolka påståendet att könet är konstruerat. Det visar sig också att olika förespråkare för idén har skilda sätt att se på könet. Som vi skall se förekommer det dessutom ofta i diskussionen om kön och genus att tydliga definitioner av vad man menar med kön saknas. Könet förblir odefinierat, vilket leder till analytiska oklarheter, eftersom man då inte vet vad det är författaren hävdar är en konstruktion.

De första att hävda att könet var lika konstruerat som genus var mig veterligen Suzanne J. Kessler och Wendy McKenna i boken *Gender: An ethnomethodological approach* (1978). Boken blev inte särskilt uppmärksamman då den kom ut, men har upplevt något av en renässans på senare år. Flera av de som nu diskuterar det konstruerade könet refererar till denna bok. Det finns dock flera problem med Kessler och McKennas argumentation; framför allt gäller detta behandlingen av transsexuella. Kessler och McKenna menar att könet är en konstruktion bland annat på grundval av ett ingående studium av transsexuella i olika kulturer. Dessa människor är varken kvinnor eller män – de är, menar författarna, ett tredje kön, som genom sin existens upplöser könsdikotomin man/kvinna. Men just för att Kessler och McKenna diskuterar detta tredje kön som ett tredje kön stärks bara uppfattningen av att två kön verkligen existerar i biologisk och oproblematiskt mening. De hävdar också att homosexuella män är män som åtrår människor med likadana genitalier som de själva. Att män har penis och kvinnor har slida tas för givet i stora delar av boken, för att i andra avsnitt sägas vara konstruktioner i ett specifikt västerländskt sätt att se, som inte alls motsvarar uppfattningen i många andra kulturer.² Bokens ansats, att se könet som konstruerat, krockar med att författarna på många ställen i boken trots allt tar existensen av biologiska män och kvinnor för given.

Så vitt jag kan se hotar inte Kessler och McKennas resonemang egentligen den teoretiska distinktionen mellan kön och genus. Om könet sägs vara en konstruktion samtidigt som det oproblematiskt antas finnas biologiska män och kvinnor kan idén om könet som konstruerat rimligen inte vara i motsättning till idén om distinktionen mellan biologiskt kön och socialt genus. Författarnas intention är att upplösa distinktionen mellan kön och genus. I den uppgiften misslyckas de fatalt.

Kön och genus

Innan vi går vidare kan det vara bra att bara kort beröra vad man egentligen ville med distinktionen mellan kön och genus. Låt oss ta Ann Oakleys klassiska definition från 1972:

‘Kön’ är ett ord som hänvisar till de biologiska skillnaderna mellan man och kvinna: den synliga skillnaden mellan genitalierna, den därmed förbundna skillnaden ifråga om reproduktiv funktion. ‘Genus’ däremot handlar om kultur: det hänvisar till den sociala klassificeringen i ‘manligt’ och ‘kvinnligt’.³

Det finns en del av den här definitionen som är tveksam: “den därmed förbundna skillnaden ifråga om reproduktiv funktion”. Det finns förvisso inte någon man som kan föda barn. Men å andra sidan finns det ju hel mängd biologiska kvinnor som inte heller kan föda barn: förpubertala, äldre, sterila. Oakleys definition smyger på ett farligt sätt in reproduktionen och heterosexualiteten som norm i definitionen av kvinnans kön: som om en barnlös, lesbisk kvinna inte vore en kvinna. Som om en nittioårig kvinna inte vore en kvinna, eller bara var det för att hon en gång hade förmågan att föda barn.

Om vi istället uppmärksammar vad distinktionen vill säga om manligt och kvinnligt, blir det tydligt att man gjorde distinktionen mellan kön och genus just för att kunna visa att genus var historiskt föränderligt, något konstruerat. Ideal och normer för män och kvinnor skulle betraktas som konstruktioner. Det verkar som att det Oakley menade med *genus* är vad Butler, Kessler och McKenna, Björk och många andra idag menar med begreppet *kön*. Vad post-moderna diskursteoretiker gör när de säger att könet är en konstruktion är att bortse från kön så som de som gjorde distinktionen kön/genus uppfattade det. Omdefinieringen av könsbegreppet hos till exempel Butler och Björk gör att de inte kan ställas mot dem som hävdar att man kan göra en skillnad mellan kön och genus. De talar helt enkelt i stor utsträckning om ett helt annat kön än Oakleys definition av begreppet. Samtidigt tycks Butler, Björk och många andra fortsätta att ta *kön* i den äldre meningen för givet. Könet får idag stå både för det biologiska och för det konstruerade, samtidigt som det påstås vara konstruerat. Men om könet i biologisk mening existerar kan det rimligen inte längre vara så, att könet samtidigt är en konstruktion på samma nivå som genus.

Kessler och McKenna använder genomgående “gender” för både kön och genus, eftersom de menar att man inte kan skilja kön och genus åt. Men vad är det då för ett “kön” de bakat in i “gender”? Det förblir oklart. Man måste därför ställa sig frågan hur vi skall förstå begreppet “kön” i satsen “Könet är en social konstruktion”. I det som följer har jag försökt urskilja ett antal olika synsätt.

Kön som organisationsprincip

“Kön” kan till exempel stå för vårt sätt att uppfatta människor som *antingen* kvinnor eller män. Kön skulle kunna tänkas vara denna indelningsprincip. Det finns inga a priori skäl att dela upp mänskligheten i just män och kvinnor. Man kan lika gärna tänka sig att vi skulle dela upp oss i långa och korta, brun- och

blåögda eller efter färgen på vår hud, eller att vi inte alls skulle göra någon indelning.

Den tidiga Gayle Rubin tecknar ungefär den här bilden som ett ideal för vad för slags samhälle feminismen borde kämpa för: ett samhälle där ingen längre bryr sig om en människa har penis eller slida, där ens kön inte betyder något alls, där kvinnor och män inte längre bedöms som könsvarerter utan bara som människor. Jag delar den visionen, och tycker att det är en av feminismens viktigaste uppgifter att kämpa för ett sådant “genuslöst” samhälle.⁴

Men betyder detta att könet skulle vara en konstruktion? Inte så vitt jag kan se. Visst skulle vi kunna tänka oss helt andra kategoriseringar än den mellan män och kvinnor. Sådana kategoriseringar gör vi ju också: ålder, klass, etnicitet och personliga erfarenheter sägs ofta spela med i konstruktionen av en människas identitet. Om vi med satsen “Kön är en konstruktion” menar just “Vi kunde lika gärna dela in världen i blå- och brunögda” är könet givetvis en konstruktion. Men då blir satsen trivial: givetvis är det så. Dessutom hamnar satsen inte i motsättning till tidigare uppfattningar där man gjorde en distinktion mellan kön och genus. Genus var ju enligt detta synsätt det icke essentiella, konstruerade, som gjorde att vi som människor ville göra en så hård indelning mellan just män och kvinnor.

Ett sätt att få perspektiv på vår vana att indela mänskligheten i två biologiskt distinkta kön är att gå till historien. Thomas Laqueur har i sin uppmärksammade *Making sex* (svensk översättning *Om könets uppkomst*) studerat just synen på könen i rent biologisk mening genom historien. Före 1800-talet, är Laqueurs välkända tes, tolkade man mänskligheten enligt en enkönsmodell, där kvinnor uppfattades som inte fullt utvecklade män, med inåtvända könsorgan. Laqueurs forskning har fått en stor mängd forskare att påstå att genus föregick kön före 1800-talet; man tolkade i enlighet med genus på ett sätt så att de biologiska skillnaderna fick stryka på foten.⁵ Man kan ifrågasätta om Laqueurs tes stämmer så väl som han själv verkligen vill hävda.⁶ Men låt oss anta hans tolkning stämmer: att hela världen faktiskt tänkte på män och kvinnor som i grunden av samma kön före säg 1800. Detta betyder ju naturligtvis inte att det inte fanns *män* och *kvinnor* före 1800. Det vore absurt att hävda att vår tids anatomiska teckningar av kvinnans kön inte är mer exakta än 1600-talets. Detta är faktiskt också en av Laqueurs poänger – kvinnans äggstockar *är* annorlunda än mannens testiklar, insisterar han. De 1600-talstraktat som ser äggstockarna som mycket lika testiklarna har faktiskt fel.⁷

Vad betyder allt detta? Det betyder att det alltid funnits män och kvinnor, men att vår tolkning av deras anatomi alltid innehåller en del kulturellt influerat ideolog gods. Könen har alltid funnits – givetvis har de människor som förts haft penis eller en slida. Men innebörden i penis eller slida, till och med hur man anatomiskt avbildat dem, har förändrats genom historien. Könet är

ingen konstruktion, men vårt sätt att tänka på könet i biologisk mening är färgat av genus. Om vi med utgångspunkt i Laqueur hävdar att könet är en konstruktion är det en märklig definition av kön vi rör oss med. Laqueurs bok innebär en välbehövlig relativisering av biologisk kunskap. Könet framstår inte längre som lika oföränderligt. Det verkar dock orimligt att härifrån sluta sig till att kön skulle vara lika konstruerat som genus. Laqueur själv menar inte heller att könet i biologisk mening är en konstruktion.

Transsexualitet och biologi

En annan tolkning är att könet är konstruerat för att det finns fall där vi inte vet om en människa är man eller kvinna. Förekomsten av transsexuella och hermafroditer skulle visa att det finns mer än två kön, alternativt visa att könet är en konstruktion.

Man måste ta det här argumentet kring transsexuella och hermafroditer på allvar, inte minst för att det framförs ofta. Det postmoderna teoretiserandet av könet har lett till en uppsjö av artiklar och filmer om könsbyten och biologiskt svårtydbara fall. Inte minst inom den livaktiga queer-forskningen har man ingående studerat transsexuella och deras uppfattning av könen.⁸ Det är intressant att se hur postmoderna diskursteoretiker fascinerats av dessa biologiska extremfall. Kessler och McKenna menar att det som sker i transsexuellas fall bara synliggör ännu mer vad som sker i vanliga fall. Genom det extrema fallet kan vi se konstruktionen i vardagslivet.⁹ Detta är något som de hävdar, samtidigt som det tas för givet som en sanning. Om det verkligen vore så, kunde man tycka att det vore värt att visa det, eftersom det är en helt bärande tanke inom mycken queer-forskning. I studiet av transsexuella hamnar Kessler och McKenna, liksom många andra, i en diskussion helt på biologismens villkor. Det blir faktiskt intressant om någon är XY eller XX, XXY eller XYY. Varför skulle det som sker i de oerhört ovanliga fall där det är *biologiskt* oklart om någon är man eller kvinna visa att uppdelningen av de två biologiska könen män och kvinnor är konstruktioner? Detta visas aldrig av dem som intresserar sig för transsexualitet.

Vardagligt tänker vi på mänskligheten som uppdelad i två strikta, skilda kön. Nu menar radikala konstruktivisterna att själva denna uppdelning är konstruerad eftersom det finns fall där vi inte vet om någon är man eller kvinna. Det vill säga, att i en del fall är det svårt att avgöra om en person har det ena eller det andra könet. Här kan man se att själva reglerna för fastställande av kön är flytande. Det är samma sak när kvinnliga idrottare könstestas före större tävlingar. Men förekomsten av problem i att fastställa en gång för alla en biologisk skiljelinje mellan män och kvinnor visar ju inte att män och kvinnor i biologisk mening inte existerar. Tänker vi oss kategorierna "häst" och "åsna", så visas det inte vara konstruktioner för att det dessutom existerar kategorin "mula", som

har genetiska delar av hästen och åsnan men inte kan sägas vara det ena eller det andra.

De många relativiseringar av könsbegreppet som förekomsten av män med slida eller kvinnor med penis innebär är visserligen intressanta. Frågan är bara om dessa mycket ovanliga fall visar att *könet* är en konstruktion. Vilket kön då?

Låt oss göra ett tankeexperiment. Vi tänker oss en värld där alla människor har antingen blå eller bruna ögon. I den här världen lägger ingen någon betydelse i de faktiskt existerande anatomiska skillnaderna på könsorganen. Det enda som är meningsbärande för vem man är, är ögonfärgen. Låt oss anta att de blåögda generellt sett är underordnade de brunögda. De brunögda har den politiska makten och de mest välbetalda jobben. De blåögda har bara genom en lång och svår politisk kamp relativt nyligen fått rösträtt. I den här världen kommer vetenskapsmännen att leta efter biologiska skillnader mellan de båda ögonfärgerna. De brunögda kommer att säga att blåögda av naturen är svagare, känsligare, och just därför bör stanna hemma med barnen. En människas ögonfärg kommer att laddas med innehåll; kanske kommer blåögda antas ha kontakt med sina känslor medan brunögda sägs bära på krigargener.

En människa som föds i den här världen med ett blått och ett brunt öga skulle orsaka stark oro, eftersom denna människa skulle bevisa att de två kategorier alla trodde var absoluta faktiskt gick att förena. På samma sätt skulle en människa med grå eller gröna ögon närmast orsaka panik och ångest. Dessa människor skulle sannolikt som en följd av kulturens kategorisering själva vilja bli antingen brun- eller blåögda. Kirurger som specialiserade sig på att operera om färgen på iris skulle kallas in. Oroliga föräldrar skulle rådfråga sin läkare: snälla ni, är vårt barn brun- eller blåögt?

Det här är ungefär vad som sker vid de mycket ovanliga födselar då man inte kan bestämma vilket kön det nyfödda barnet har. Det barnet visar inte, så vitt jag kan se, att könet är en konstruktion. Det visar vilken onödigt stor möda våra patriarkala samhällen lägger ned på att definiera könen som helt olika. Det vill säga, det hur visar hur konstruerat *genus* är. Men de här fallen visar inte, så vitt jag kan se, att *könet* är något som är socialt konstruerat. Existensen av oklara fall visar inte att de tydliga fallen är otydliga. Tvärtom, de visar att de vanliga fallen är desto mer tydliga. Existensen av ett barn med ett brunt och ett blått öga i den värld där ögonfärg och inte kön sågs som avgörande för vem man blir visar ju inte att det inte finns blåögda eller brunögda människor. Detta barn synliggör bara för alla de blå- och brunögda hur mycket helt godtyckligt kulturell *mening* de lagt in i en människas ögonfärg. Men denna *mening* vi lägger in i könet är ju vad som vanligen avses med begreppet genus. Vår oro över transsexuella är en oro relaterad till genus, inte kön. (I världen där allting bedömdes efter ögonfärg skulle förstås den transsexuelle, eller en hermafrodit, inte ses som ett problem, eftersom de inte skulle orsaka någon kategorikris.)

Kön som diskurs

Var någonstans bland dessa argument finner vi Butler? Det är svårt, tycker jag, att enkelt kategorisera hur Butler argumenterar, inte minst för att hon skriver på ett oerhört otillgängligt språk. Butler menar att diskursen skapar de kroppar den benämner. Språket skapar tvingande sanningar. Den heterosexuella matrisen *skapar* kvinnor och män; läkaren vid förlossningsbordet *förvandlar* det nyfödda barnet från ett neutralt till ett beökat barn; bara genom att *hävda att det finns två biologiska kön* skapar man en sådan värld, som dessutom är heterosexistiskt repressiv mot homosexuella. Könet är en diskursiv effekt, där just det ständiga upprepandet av våra normer skapar de kroppar vi talar om.¹⁰ Eller som Claudia Lindén sammanfattar Butler:

Könet är inte ett faktum eller ett statiskt villkor hos en kropp, utan en process genom vilken reglerande normer materialiserar könet samtidigt som den uppnår denna materialisering genom en kraftig upprepning av dessa normer.¹¹

Jag har verkligen försökt att förstå denna butlerska position, särskilt som den fått så enorm uppmärksamhet bland feminister framförallt i den akademiska världen. Men jag begriper fortfarande inte tanken, efter 4-500 sidors läsning av Butler själv och hennes ofta entusiastiska uttolkare. Positionen tycks innebära att andra normer faktiskt skulle producera andra kroppar. Att om ingen längre tog könet som utgångspunkt skulle nyfödda spädbarn faktiskt inte vara utrustade med könsspecifika organ. Men detta *kan* ju inte rimligen vara den position Butler, och med henne Lindén och många andra, sätter sig i. Det kön som inte är ett statiskt villkor hos en kropp måste helt enkelt vara ett helt annat kön än det kön som avsågs i kön/genus distinktionen. Möjligen spökar här det engelska "sex", som ju betyder både kön och sexualitet. Att visa på sexualitetens konstruktion kan översatt till svenska bli till att visa på könets konstruktion. Men även givet detta är det alldeles för lätt att skämta bort Butlers extrema konstruktivism.

Skulle till exempel barn bara ha hud mellan benen, som könlösa Barbiedockor¹², om förlossningsläkaren inte förvandlade dem vid födelseögonblicket? Nej. Skulle diskursen frambringa spädbarn med sju armar om den diskuterade spädbarn så? Nej. Varför inte? Därför att människan är genetiskt determinerad att inte födas med sju armar. Det spelar liksom ingen roll vad diskursen säger. Butler menar att världen bara blir förståelig genom diskursen. Visst ligger det något i detta, i hur språket har en tendens att forma tanken. Men när tanken dras till sin spets blir den absurd. I en värld utan ett begrepp för AIDS dör människor ändå i denna sjukdom. I en värld där man inte har olika ord för *regn* och *snö* är det fortfarande inte samma sak när det snöar och när det regnar. I en värld där människor delar in människor efter ögonfärg finns

fortfarande könsorgan. Det som är helt annorlunda i dessa olika världar är, fortfarande, den *mening* man lägger i olika erfarenheter. Och, igen: denna *mening* är genus, inte kön.

Detta synliggörs om vi ser på uppfostran av barn, där ju könet spelar en stor roll. Om vi kraftigt skulle upprepa en annan norm på vårt barn, säg att vi skulle uppfostra en biologisk flicka som en pojke, klippa henne korthårig och döpa henne till Lars, skulle ju detta innebära att kroppen utrustad med slida skulle utveckla ett "manligt" genus (manligt i bemärkelsen knuten till vad vår kultur idag fastsätter för godtyckliga egenskaper på de kroppar som föds med snopp) istället för ett kvinnligt. Det vill säga, barnets genus skulle inte i samhällets ögon stämma överens med barnets biologiska kön. Det visar väl bara att genus är konstruerat, och att könet inte alls är en konstruktion?

Butlers eget paradexempel på det konstruerade, performativa könet, är *drag*. Drag intresserar Butler just för att det sker en dissonans mellan anatomiskt kön och framträdande. Det verkar alltså finnas dels ett performativt kön, och ett anatomiskt. Men detta anatomiska kön, var det inte just det könet som avsågs när man gjorde skillnaden mellan kön och genus? Det andra könet, det performativa kön som är en konstruktion, förblir hos Butler och hennes uttolkare ofta oerhört vagt definierat. Följden blir att man inte riktigt vet vad det där könet som sägs vara en konstruktion är för ett slags konstruktion. Frasen "Könet är en konstruktion" blir lika tom som frasen "Smurk är en konstruktion", eftersom vi aldrig får veta vad som avses med "kön".

Det verkliga värdet i Butlers analys ligger, tycker jag, i diskussionen kring den heterosexuella matrisen. Även om hon inte var först med att sätta heterosexualiteten i centrum för analysen är hennes analys av dess konstruktion både skarp och tankeprovocerande. Att heterosexualiteten framställer sig som naturlig och upphöjd – vad genusteoretikern Patrick D. Hopkins med ett användbart begrepp har kallat heterosupremacy¹³, ett i mina ögon ännu bättre begrepp än heteronormativitet – samtidigt som systemet hela tiden misslyckas med denna iscensättning, är tankar hos Butler som är både tankeväckande och intressanta. Att könet därmed skulle vara en konstruktion är, vad jag kan förstå, en delvis annan fråga.

Hur används könsbegreppet?

Vart vill jag nu komma med allt detta? I korthet: till att teoretiker som ständigt talar om könet som konstruerat måste precisera vad det är för ett kön de talar om. Om könet är en konstruktion, vilket "kön" talar man då om? Låt oss fortsätta undersökningen med en analys av hur begreppet kön faktiskt används hos dem som hävdar att könet är en konstruktion.

Låt oss ta en titt på till exempel Nina Björks användning av könsbegreppet. Jag räknar hennes *Under det rosa täcket* till en av de viktigaste feministiska tex-

ter som skrivits på det svenska språket. Genom att skriva på ett klart och redigt språk för människor utanför den akademiska världen om den naturliga kvinnans rakade armbålar och målade läppar har boken stor möjlighet att omvandla könsrelationer bland unga människor. I en värld där småflickor lär sig Girl Power genom Spice Girls kan Nina Björks bok, det tror jag verkligen, göra stor nytta. Genom bland andra Linda Norrman Skugge i *Expressen* har också likhetsfeminismen nått ut i tabloidpressen. Björk är kanske inte själv en nydanare inom feministisk teori, men hon har på ett potentiellt radikalt sätt fört tankar från universiteten ut till gatorna. Hennes bok är ett exempel på hur den nya radikala konstruktivismen populariserats.

På det stora hela menar jag, liksom Björk, att den feministiska strategin för skapandet av ett mer jämlikt samhälle måste vara att betona likheter mellan könen, att se skillnaderna som socialt konstruerade. Björk drivs av en vision om en feminism som motkämpar alla former av identiteter grundade i kön. Istället skall vi bara bedöma människor som just människor.¹⁴ Björk säger att hon vill avskaffa Kvinnan, med versal, eftersom Kvinnan inte existerar. Det finns ingen för alla gånger given kvinnlighet eller manlighet. Redan från födseln behandlar vi pojkar och flickor olika, och den mening vi lägger i begreppen "kvinnlig" och "manlig" är kulturellt, inte biologiskt, bestämt.

Jag håller helt med Björk i detta. Men Björk är själv oklar i sitt användande av könsbegreppet. Hon vill att definitionen av en kvinna skall vara en människa med bröst och slida.¹⁵ Sålunda tycks hon ta en biologisk dikotomi mellan män och kvinnor för given. Kvinnor i biologisk mening finns, men inte Kvinnan, den kvinnliga essensen. Ändå hävdar hon på flera ställen att *könen* är kulturella konstruktioner.¹⁶ Men var det inte just detta vi hade kön/genus distinktionen till: för att kunna hävda att all idémässig mening knuten till biologiskt kön som man tillskriver män och kvinnor är konstruerad? Det vill säga, Björks position där definitionen av en kvinna skall vara en människa med bröst och slida ligger helt i linje med distinktionen kön/genus. Vid ett tillfälle skriver Björk att "en verklig frigörelse inte ligger i att kvinnor får samma makt som män, utan att könen *som namn på förväntningar om egenskaper, beteenden, utseenden etc försvinner, att kön upphör vara den tolkningsram inom vilken en människa bedöms*"¹⁷ Den definition av kön som helt en passant slängs fram i den här meningen är slående lik vad jag tänker mig är genus. Vad Björk gör här är att omdefiniera kön som det vi tidigare benämnde genus.

Samma oklara användning av könsbegreppet återkommer överallt hos forskare som insisterar på att könet är en konstruktion. Ett exempel är Sara Danius, som starkt kritiserat distinktionen mellan kön och genus. Här återfinns argument kring hermafrodit och könet som diskurs (Foucault), enkönsmodellen (Laqueur), och idén regulativa normer som materialiserar könet (Butler). Kön/genusdistinktionen för in feminismen i en återvändsgränd där biologin ytterst

ses som oproblematiserad, menar Danius. Desto mer förvirrande är det att Danius via Gayatri Spivak ändå erkänner könets existens. Spivak påpekar att ett fenomen som jordbävning visserligen är en verklig händelse, men påpekar att vår förståelse av händelsen alltid är beroende av vilket diskursivt fält vi befinner oss i. "Också kroppen och könet existerar naturligtvis i denna banala pragmatiska mening", skriver Danius. Hon går sedan vidare med en positiv utvärdering av könet som helt konstruerat. Frågan blir då vad det är för ett kön som är en konstruktion. Vilken skillnad finns mellan kön i den första, "banala" meningen, och könet som är konstruerat? Är det inte just det där första banala könet som avsågs i distinktionen mellan kön och genus? De båda meningarna av kön hos Danius är uppenbarligen inte samma sak. Man kan fråga sig varför vi då skall ha samma begrepp för de båda fenomenen. Framför allt förblir det oklart vilket kön det är som *inte* är konstruerat, som är banalt och pragmatiskt. Tydligen finns det ett banalt, pragmatiskt kön, samtidigt som tanken på en skillnad mellan kön och genus leder in feminismen i ett "teoretiskt bakvatten". Användandet av könsbegreppet är mycket oklart.¹⁸

I en artikel i *Kvinnovetenskaplig Tidskrift* av svindlande abstraktionsgrad har Marianne Liljeström behandlat frågan om det konstruerade könet.¹⁹ Även hos Liljeström förblir det oklart vad som skiljer de nya queertolkningarna från tidigare förståelser av kön som biologi. Vi får veta att kön är "en diskurs som skapar betydelser, värden och normer", att det är "en reglerande regim", att själva vårt tal om kön naturaliserar och återskapar den förmenta naturligheten hos begreppet. Liljeström skriver också om Butler att hon riktar "uppmärksamheten på de reglerande normer som materialiserar könet".²⁰ Liljeström ställer sig alltså på den radikala konstruktivismens sida i sitt referat av forskning kring könsbegreppet. Både kön och genus sägs i Butlers efterföljd vara konstruktioner.

Inte i någon av de ovanstående passagera tycks kön betyda något som egentligen är knutet till biologi eller anatomi. Könet är snarare en regim, en normativ praktik – könet är den butlerska heterosexuella matrisen. Det är också slående att kön i ingen av dessa passager definieras, åtminstone inte på ett klart och tydligt sätt; på ett märkligt sätt tar Liljeström innehållet i begreppet "kön" för givet, trots att det är just det innehållet hon har satt sig före att diskutera.

Mot slutet av Liljeströms artikel kommer dock två tentativa definitioner av könsbegreppet. Den första knyter kön till sexualitet: "Samtidigt som kön är det normativa sättet genom vilket sexualitetens reglering sker, så är kön en effekt av de sätt på vilka sexualiteten kontrolleras."²¹ Förståelsen av kön som en konstruktion är här knuten till en förståelse av könsbegreppet som det som sätter normerna för sexualiteten, dvs. den heterosexuella matrisen. Könet både reglerar vilket slags sexualitet som är erkänd och upphöjd som varande naturlig, och är samtidigt är effekt av själva den regleringen, som delar upp mänskligheten i män (de som åtrår kvinnor) och kvinnor (de som åtrår män). Könet skapar på

så sätt kontinuerligt vår indelning av mänskligheten i (heterosexuella) män och kvinnor. Det är en minst sagt originell uppfattning av kön, som rör sig på ett helt annat plan än den distinktion man tidigare gjorde mellan genus och kön. Den distinktionen gällde biologi och kroppar; här gäller det idéer kring sexualitet som framstår som tvingande. På så sätt kan inte Liljeströms (Butlers) uppfattning ställas mot exempelvis Oakleys; de talar helt enkelt om olika saker.

Nästa definition utvecklar den här kopplingen mellan kön och sexualitet:

Då kön och sexualitet betecknas i en ständigt pågående process, sker detta i enlighet med ifall det är fråga om en mans eller kvinnas kropp. Kön är inte en stämpel för män och kvinnor i deras olikhet, utan kön är det område där denna skillnad produceras och genomlevs hierarkiskt och asymmetriskt.²²

Hm. Vad händer här, i Liljeströms andra passage om könet? Med ens *finns* faktiskt mans- och kvinnokroppar, i något slags oproblematisk biologisk mening. Trots allt tar Liljeström ändå för givet att det finns mans- och kvinnokroppar, det vill säga hon gör samma antagande som man gjorde i distinktionen mellan kön och genus. Samtidigt verkar det på ett förbryllande sätt som om kön inte längre skulle finnas i ett jämlikt samhälle. Vilket "kön" är det Liljeström menar produceras i ett samhälle av asymmetriska maktrelationer mellan biologiska män och kvinnor? Svaret kan väl inte vara annat än precis det kön man tidigare kallade genus. Om kön inte längre är något som biologiskt skiljer män från kvinnor är det istället den arena där den hierarkiska, fortgående produktionen av skillnad äger rum. Denna uppfattning av könet är inte helt olik vad man i 70-talsfeminismen kallade genus.

På flera ställen tar Liljeström biologisk dimorfism, dvs. det gamla könsbegreppet, för givet. Till exempel har hon tidigare i artikeln sagt att queer "problematiserar antagandet om en motsvarighet mellan biologiskt/anatomiskt kön, socialt kön, könsidentitet, val av sexuell partner och överhuvud sexuell praktik", och hon kritiserar Biddy Martin för att hon "a priori sammankopplar det generella 'manliga' med genetiska män och hon ser genetiska kvinnor som bärare av 'det kvinnliga'".²³ Igen måste jag fråga: vad är det som händer här? En oproblematisk biologi som delar in mänskligheten i två kön tas för given; om queer vill visa på sprickorna mellan biologiskt och socialt kön, då *finns* ju biologiskt kön i just biologisk mening. Och de där genetiska männen och kvinnorna Martin felkopplar, har inte de kön just i den gamla betydelsen, i den mening kön gavs i distinktionen mellan kön och genus? Sprickorna mellan anatomiskt kön och genus och sexuell praktik är väl intressanta just för att biologiskt kön existerar? Och mer generellt: hur skulle någon kunna vara homosexuell och hävda att han eller hon just därför kan se världen ur ett annat (queer) perspektiv än en heterosexuell människa kan, om inte just för att biologiskt kön existerar?

Efter nio mycket krångliga sidor diskussion av könsbegreppet hamnar vi alltså i ett läge där Liljeström i stor utsträckning först tar begreppet kön för givet såsom varande något helt annat än biologi, för att sedan definiera könet som helt icke-biologiskt, samtidigt som hon ser det som självklart att det finns genetiska män och kvinnor. Det hela är minst sagt förvirrande. I de ickebiologiska definitionerna av könet ställs inte dessa uppfattningar mot just en biologisk förståelse av könet, och ändå tas något slags biologi som given sanning. Könet har omdefinierats till ett slags genus, en maktstruktur som kontrollerar sexualitet och människors kroppar, och som genom denna kontroll *skapar* kön. Det "kön" som skapas därigenom förblir höljt i ett mystiskt, odefinierat dunkel. Det är uppenbarligen inte det biologiska könet. Könet existerar både som biologi och ett slags regulativ praktik. Breddningen av könsbegreppet innebär att det står för flera olika, motstridiga saker samtidigt. Liksom Björk tycks Liljeström omdefiniera kön som det vi tidigare benämnde som genus. Att könet då framstår som en konstruktion är knappast förvånande. Inte heller innebär det egentligen ett brott mot den gamla kön/genus distinktionen. Det innebär bara nya, sämre ord för den distinktionen.

Den franska feministen Christine Delphy har en något annorlunda ingång i den här problematiken. Men även i hennes teoretiska resonemang försvinner könsbegreppet ut i det odefinierades vildmarker. Delphy menar att genus föregår kön (vilket kön då? frågar man sig). När hon sedan skall förklara vad hon menar med detta, framgår det inte på vilket sätt hennes ståndpunkt skiljer sig från tidigare uppfattningar.²⁴

Ett sista exempel på oklarheter i synen på kön och genus återfinns hos Don Kulick, queerteoretiker och socialantropolog, som trots sin positiva uppfattning av Butler talar om "biologiska män". Hans egen forskning visar på mycket intressanta och annorlunda sätt att se på vad som konstituerar en man och en kvinna. Bland de brasilianska *travesti*, prostituerade män (eller är de kvinnor?) med penis, silikonproducerade bröst och kvinnlig identitet han levt med var definitionen av "en man" inte knuten till könsorganen, utan till vilken typ av sexuella handlingar en människa utförde. Den som blev penetrerad istället för att penetrera förvandlades där från man till icke-man, *viado*; bög. Men samtidigt som dessa kulturella definitioner av genus verkligen förvirrar en västerländsk människa som tror att genus följer på ett naturligt och enkelt sätt ur kön, tror Kulick ändå att det finns något sådant som "biologiska män"; han gör en poäng av att *travestis* är biologiska män, men med en kvinnlig identitet.²⁵ Om könet är ett kulturellt påhitt kan man fråga sig vad innehållet i uttrycket "biologisk man" är, om det inte är just "en kropp med penis" eller "en kropp med XY-kromosom på det tjugotredje kromosomparet".

Det verkar alltså som att de som tror på idén om könet som en konstruktion hela tiden utgår från att kön i Oakleys mening existerar. Det könet må vara

banalt, men det finns. Även om man tror på att det finns skillnader mellan kön och genus kan könet framstå som banalt: det är ju knappast könet i den meningen vi inom humaniora i bred mening forskar om. Björks egen vision är att vi skall slita bort det rosa täcket som läggs på alla flickebarn på BB (även om just den praktiken inte verkar vara universell – min brorsdotter fick ett blått). Detta förutsätter förstås att biologiska kvinnor existerar, det vill säga att könet inte alls är en konstruktion. Just konstruktivisternas eget sätt att försöka trola bort kroppen är ofta anmärkningsvärt. Det känns pinsamt att det skall behövas en teoretiker av Seyla Benhabib rang för att påpeka att kroppar faktiskt existerar, att de är delvis biologiskt betingade, vad än diskursen säger om dem. Det finns en biologisk sida i våra kroppar – är inte det fullkomligt självklart?²⁶

För att sammanfatta så långt: de som säger att könet är en konstruktion har sällan tydliga och konsekventa definitioner av könsbegreppet. Det kön som är konstruerat ställs inte mot den tidigare uppfattningen om könet som biologiskt, eftersom det nya könsbegreppet istället omfattar det man tidigare kallade genus. Och om vi menar genus när vi talar om kön är det givetvis ingen nyhet att könet är en konstruktion, för att genus är en konstruktion har vi vetat åtminstone i tjuugo, om inte femtio, år.

Ett annat problem med könsbegreppet är att det bland svenska feminister ofta används som synonymt med genus, men *utan* att man anammat Butler. Begreppet kön får ofta stå för vad man inom kön/genus distinktionen kallar genus. Detta gör ofta helt att man anammat en butlersk, radikal konstruktivism. Begreppet kön används alltså ofta i praktiken som genus, även när den som skriver inte alls har en så långt dragen konstruktivism som Butler.²⁷ Som ett exempel kan vi ta historikerna Ulla Johansson och Christina Florin. De har studerat det svenska läroverket som en manlighetsfostrande institution. Studien är banbrytande i den nya genusforskningen som sätter mannen och manligheten, snarare än kvinnor och kvinnligheten, i centrum. Titeln på deras bok är *"Där de härliga lagrarna gro..." Kultur, klass och kön i det svenska läroverket 1850-1914*. Det är självklart att vad Florin och Johansson studerar är inte könsorgan eller biologi. Vad de studerar är biologiska mäns fostran till män, det vill säga vad vi vanligtvis skulle benämna som genus. Kanske undvek de genusbegreppet just för att det ofta associeras till just kvinnor, som om inte manligheten var lika konstruerad som kvinnligheten. Man kan också tänka sig att valet av kön är politiskt motiverat, för att man anser att genusbegreppet blivit för urvattnat.²⁸

När Florin och Johansson skriver kön är det inte kön i den meningen teoretiker i Butlers efterföljd talar om när de menar att könet är en konstruktion. Både Florin och Johansson tror på ett oproblematiskt biologiskt kön, på att människan är biologiskt dimorfistisk. När de teoretiker jag diskuterat ovan talar om könet är det istället för att visa att distinktionen kön/genus är ohållbar.

Problem med kön/genusdistinktionen

Det finns givetvis problem med distinktionen kön/genus. I en svår men skarp-sinnig artikel har Sara Heinämaa pekat på en rad verkligt avgörande problem.²⁹ Som så många av distinktionens vedersakare påpekar hon hur det biologiska lämnas oteoretiserat. Men framförallt påpekar hon hur metafysiska resonemangen kring kausalitet blir om man vill behålla distinktionen. Hur ser egentligen relationen mellan biologiskt kön och socialt genus ut? Detta är, hos många forskare, långt ifrån klart.³⁰ Heinämaa refererar också feministiska biologer som visat på hur svaga biologiska grunder dikotomin män/kvinnor faktiskt vilar. Dessutom visar Heinämaa hur distinktionen använts på olika sätt av olika forskare.

Idén om könet som lika konstruerat som genus behöver dock inte vara riktig för att den tidigare distinktionen mellan kön och genus bitvis är luddig och har använts luddigt. Det finns onekligen en biologisk komponent i mäns och kvinnors kroppar. Jag kan inte se hur vi skulle kunna förneka det. Och om det finns biologi i de kroppar vi kallar manliga och kvinnliga, i vilken mening är då *könet*, mer än bara genus, något som konstrueras diskursivt? Vi kan aldrig er-hålla kunskap om biologi så att säga i sig själv – vägen till kunskap går alltid via rådande diskurser. Men att säga det är inte att säga att könet är en konstruktion.

Låt mig ge ett enkelt exempel. Jag har nyligen blivit farbror. Jag vet inte var-för, men jag ville att det skulle bli en flicka. Det ville min mamma också. En nära väninna, däremot, var bergsäker på att det skulle bli en liten pojke. Vilken otur för henne att hon inte talade med läkaren som med sugklocka drog barnet ur modern; läkaren förvandlade nämligen den lilla till en flicka, en Ida. Nu kommer en hel värld ha förväntningar på Ida, förväntningar som i stor utsträckning är knutna till hennes anatomiska kön. *För att hon har en slida* kommer man förvänta sig av henne att inte ta för sig lika mycket som pojkar. Man kommer att ge henne klänningar (jag har redan gjort det själv, skam till sägandes), vilket man aldrig skulle ha gjort om det blivit en Carl Viktor. Man kommer att säga att hon är gullig när hon sminkar sig i femårsåldern, att hon har en mild röst, att hon är söt, men inte att hon är stark och vet vad hon vill. Blir hon framfusig kommer man att hyscha henne; blir hon mamma före tjuugoårsåldern kommer man se henne som patetisk; får hon aldrig barn kommer hon att uppfattas som okvinnlig; får hon ätstörningar på grund av alla de här riktade kraven kommer man att sucka över flickors ostadighet i allmänhet. Det är tråkigt. För visst vore det bättre om vi fullständigt stuntade i om människor hade penis eller slida. Det kan vi inte göra nu, eftersom den maktfördelning som skett och sker mellan könen är ojämlikt fördelad. Män fostras fortfarande in i överordning, medan kvinnor tidigt uppfostras till att underordna sig mannen. En värld där man inte delade in människor efter deras könsorgan kan inte byggas utan

försvinnandet av dagens asymmetriska maktrelationer.

På ett rent praktiskt plan finns det mer politiska problem med den butlerska konstruktivismen. Om vi inte tror på att kategorierna män och kvinnor verkligen finns, hur skall man då kämpa för mer jämlika löner? Om det inte finns män och kvinnor, hur skall vi ens kunna hitta de asymmetriska maktrelationerna mellan de där människorna som har slida och lägre lön, och de där människorna med penis som har mer makt än de med slida? De flesta feminister tycks i praktiken arbeta med hypotesen att det existerar biologiska män och kvinnor. Det skall vi nog vara tacksamma för att de gör. Hur skall de annars kunna fånga den strukturella underordning gruppen "kvinnor" befinner sig i?³¹

Inte essentialism

Vi människor fortsätter att lägga in en massa betydelser i könsorganen, som om en människas kön helt bestämde vilket slags människa hon är. Det är bara sällan de här kopplingarna verkligen görs till själva könsorganen, som när sexologen och essentialisten Erik Centerwall lägger ut texten i *Elle* om att män till skillnad från kvinnor alltid eller nästan alltid vill ha sex:

De skillnader som finns har mycket med biologi att göra. Mannens organ hänger ut från kroppen, vilket präglar hans syn på sex. Kvinnan tar in en annan människa i sin kropp när hon har samlag, och hon är också byggd för att föda barn. Det är klart att hon är mera noga med vem hon skall släppa in!³²

Nej, för det mesta görs kopplingarna på ett annat plan. Mannen var ju jägare medan kvinnan tog hand om barnen för sådär en tjugotusen år sedan, mannen vill därför släpa hem jaktbytet (läs: ha välbetalda jobb i maktpositioner) medan kvinnan mild och vän vill stanna hemma vid elden (läs: vid spisen och göra oavlönat arbete i hemmet). Eller: männen är gjorda för att försvara stammen från inkräktare, det är därför de har så dålig kontakt med sina känslor. Eller: kvinnan får ett naturligt band till sitt barn när hon har fött, det är därför kvinnor är överrepresenterade i vården. Det är viktigt att polemisera de här alldeles för vanliga föreställningarna. Jag tror bara inte att det är nödvändigt att göra sig av med män och kvinnor som biologiska kategorier för att göra det.

Att säga att kön existerar är alltså inte att vara biologisk determinist, vilket Butler tycks tro. Vi behöver inte hävda att könet är en konstruktion för att ändå polemisera mot biologism.³³ Anne Fausto-Sterling är professor i biologi och utgår från grundsynen att män och kvinnor faktiskt existerar i biologisk mening. Utifrån denna position kritiserar hon den forskning som koncentrerar sig på att hitta skillnader mellan könen. Fausto-Sterling visar hur dåligt underbyggd denna forskning ofta är. Forskarna, visar det sig, har ofta förblindats av sina egna outtalade könsfördomar när deras resultat visat på olika medfödda

skillnader mellan könen. Fausto-Sterling visar övertygande att kvinnor inte är mindre duktiga på matematik, att män inte är mer aggressiva, och så vidare. Hennes sätt att tillbakavisa den forskning som genomförs går via en närmast popperiansk kritik av det sätt den empiriska forskningen utförs på. Men Fausto-Sterling tror på biologins och vetenskapens möjligheter att fastställa objektiva sanningar. Hennes vetenskapliga metodik och grundsyn är fullständigt skilt från det postmoderna synsättet. Det är därför oegentligt att postmoderna diskurs-teoretiker, som annars vill underkänna all naturvetenskaplig sanningsobjektivitetskrav, hyllar Fausto-Sterlings bok.³⁴

Jag tror inte på att det finns några verkligt viktiga essentiella skillnader mellan män och kvinnor i biologisk mening. Om de finns, är de helt negligerbara. Som män och kvinnor blir vi vad kulturen gör oss till. En rikhaltig forskning visar att olika kulturer och tider producerat manligt och kvinnligt genus på helt olika sätt. Att hävda medfödda karaktärsskillnader mellan män och kvinnor är orimligt i ljuset av vad vi vet om mänsklighetens historia och olika kulturer. I det ljuset finner jag exempelvis Arne Jarricks förklaring om patriarkatets uppkomst som grundad i mannens större muskelmassa som oerhört simplistisk och farligt essentialistisk. Jarrick menar att just det universella i mäns makt måste grundas i biologi eftersom det gällt i så olika samhällen och tider. Mannens fysiska överlägsenhet har varit av transhistorisk, avgörande betydelse för uppkomsten och reproduceringen av patriarkatet.³⁵ Det förblir hos Jarrick oklart och en helt odiskuterad fråga vilken vikt männens muskler hade i häxprocesserna eller i att kvinnor inte kunde bli präster tills helt nyligen, eller i 1800-talets reglementering av prostituerade, som innebar att unga borgarmän hade tillgång till kvinnor utan venerisk smitta att så sin vildhavre i, utan risk att senare svärta ned kvinnor av deras egen klass. Det här är alla lägen av kvinnlig underordning som väl knappast låter sig grundas i något så redan i sig självt historiskt föränderligt som mäns muskelmassa.

När jag motsätter mig idén om könet som en konstruktion är det alltså inte för att jag tror på essentiella skillnader mellan könen. Biologi kan inte ge oss svar på frågor om relationer mellan män och kvinnor. Biologin kan överhuvudtaget inte besvara våra frågor om vad som är manligt och kvinnligt, annat än just i anatomisk mening. Det är i detta historievetenskapen, och konstruktivismen, kan göra enorm nytta: genom att visa vår världs Rigmor Robèrtar och Anders Carlbergar att det inte finns essentiella skillnader mellan män och kvinnor. För att ta ett banalt exempel: varför kunde män gråta så öppet på 1700-talet om de är biologiskt eller psykologiskt determinerade att ha sämre kontakt med sina känslor än kvinnor?³⁶ Om de där rosa kläderna vi ger flickor är knutna inte till kultur utan till att rosa är den essentiellt mjuka kvinnligheten förkroppsligad – varför hade man då inte haft olika färger eller ens kläder till barn före slutet av 1800-talet? Och hur kunde färgerna när man väl började skilja pojkar

från flickor vara omvända mot idag – mustigt aktivt rosa för pojkar och luftigt mjukt blått för flickor?³⁷ Och så vidare. Den forskning som utförts och utförs på detta område visar i vilken utsträckning våra idéer om manligt och kvinnligt och de ojämlika maktstrukturer mellan könen som finns inte är biologiska nödvändigheter, utan är godtyckligt dirigerade av vår kultur.

Men för att kunna diskutera de här konstruerade skillnaderna mellan män och kvinnor tror jag att vi behöver behålla distinktionen mellan kön och genus. Vi behöver det därför att vi behöver arbeta med de båda kategorierna "män" och "kvinnor", kategorier som ytterst grundas i anatomiska skillnader. Feminismens uppgift, som jag ser det, är att visa hur försvinnande lite (om alls) betydelse biologiska förklaringsmodeller har. Det feministiska projektets slutmål måste vara ett samhälle där det inte längre finns genus. Biologiskt skulle vi fortfarande vara en dimorfistisk art, det vill säga det skulle finnas biologiska män och kvinnor på precis samma sätt som idag. Men ingen skulle bemöda sig om att fylla dessa två biologiska kategorier med en massa innebörd. Först då skulle vi inte behöva distinktionen mellan kön och genus, eftersom genus skulle upphöra att existera. (Maria Carlshamre hävdade nyligen i en mycket naiv artikel i DN att vi redan lever i en sådan värld; att genus bara är något överflödigt som feministiska teoretiker släpar med sig i ett onödigt arv från de Beauvoir.³⁸ Det är dock, som flera av hennes kritiker också påpekade, alldeles för tidigt för att vi skall göra oss av med genus. Världen ser helt enkelt inte sådan ut.)

Det stora problemet med idén om könet som lika konstruerat som genus är att de som framför idén ändå räknar med att könet i den äldre, biologiska meningen faktiskt existerar. Som jag har försökt visa tar alla, från Kessler och McKenna via Butler, Kulick, Liljeström, Danius och Björk existensen av biologiska män och kvinnor för given. Men sade inte de där vidlyftiga teoretiska resonemangen att könet var något som skapades diskursivt, genom kraftig upprepning av normer? Att det var en reglerande regim, inte en biologiskt fastslagen sanning?

Kort sagt: de som så enträget idag i Butlers och andras efterföljd hävdar att könet är en social konstruktion borde anstränga sig att definiera vad de menar med könsbegreppet.

Noter

- ¹ Gustavson 1998.
- ² Kessler och McKenna 1978.
- ³ Citerad i Delphy 1996, s 33.
- ⁴ Efter bl a Rubin 1975.
- ⁵ T ex Danius 1995, s 152. Jfr Eriksson 1997, speciellt s 76-81.
- ⁶ Se Ekenstam 1993 och Jarrick 1997, s 105-129.
- ⁷ Laqueur 1990.

⁸ Förutom Kessler och McKenna, se t ex Kroon 1997.

⁹ Kessler och McKenna 1978, s vii, 3, 23, 112, 128.

¹⁰ Butler 1990. Något, något lättare är det på svenska, de två olika texterna samlade under rubriken "Det performativa könet" i *Res Publica*, s 13-35.

¹¹ Lindén, "Samhällsmodern: Ellen Keys biologiska självdekonstruktion", i *Res Publica*, s 42-43.

¹² Barbiedockor saknar könsorgan. Liknelsen är vald med avsikt.

¹³ Hopkins 1996, s 109.

¹⁴ Björk 1996, t.ex. s 43, 112-113.

¹⁵ Ibid., s 14; jfr t.ex. s 85.

¹⁶ Ibid., t ex s 35.

¹⁷ Ibid., s 125. Kursiveringen är min egen.

¹⁸ Danius 1995. Citaten på s 158, 145.

¹⁹ Marianne Liljeström, "Bortom kön? Om makt och sexualitet", *Kvinnovetenskaplig Tidskrift* 1998:1, s 23-32.

²⁰ Ibid., s 24, 25.

²¹ Ibid., s 30.

²² Ibid.

²³ Ibid., s 29, 30.

²⁴ Delphy 1996, s 36.

²⁵ Kulick 1997, s 133-160. Passagen om att *travestis* är biologiska män återfinns på s 147.

²⁶ Benhabib citerad i Mikael Carleheden, "Människan utan egenskaper", i *Res Publica*, s 65.

²⁷ T ex Lindberg (ed.) 1995.

²⁸ Florin och Johansson 1993.

²⁹ Sara Heinämaa, "Kvinna – natur, produkt, stil?", *Kvinnovetenskaplig Tidskrift* 1998:1, s 33-48.

³⁰ Jfr också Delphy 1996, s 34-36.

³¹ Detta har påpekats av en rad kritiker; se t. ex. Pringle 1992, s 101; Wendt Höjer och Åse 1996.

³² Citerad i Björk, s 54. Även den freudianskt influerade litteraturvetaren Jørgen Lorentzen delar delvis den här uppfattningen; se Lorentzen 1998, s 129.

³³ Detta är en av Toril Mois poänger, i den långa essän "Vad är en kvinna?", *Res Publica*. Jag delar dock inte hennes huvudpoäng att alla feministiska teoretiska problem kan lösas genom en återgång till Simone de Beauvoir. Det vanliga är annars att de som följer Butler framställer valet som om det stod mellan biologism och idén om könet som konstruerat. Se t ex Gustavson 1998, s 54.

³⁴ Fausto-Sterling 1992.

³⁵ Jarrick 1997, s 249-251.

³⁶ Ekenstam 1998; Vincent-Buffault 1986.

³⁷ Kimmel 1996, s 160-161.

³⁸ Carlshamre 1998.

Litteratur

- Björk, Nina, *Under det rosa täcket: Om kvinnlighetens vara och feministiska strategier* (Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1996).
- Butler, Judith, *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity* (London and New York: Routledge, 1990).
- Carlshamre, Maria, "Feministernas extramamma", *Dagens Nyheter* den 20 april 1998.

- Danius, Sara, "Själen är kroppens fångelse: om den vanskliga distinktionen mellan kön och genus", i Claudia Lindén och Ulrika Milles (eds.), *Feministisk bruksanvisning* (Stockholm: Norstedts, 1995), s 143-166.
- Delphy, Christine, "För en ny social könsordning: Relationen kön/genus tolkad på nytt", *Häften för kritiska studier* 1996:4, s 31-41.
- Ekenstam, Claes, "En historia om manlig gråt", i *Rädd att falla: Studier i manlighet* (Stockholm: Gidlunds, 1998), s 50-123.
- Ekenstam, Claes, "I början var alla män?" recension av Laqueur i *Historisk Tidskrift* 1993:4, s 657-663.
- Eriksson, Maria, "Biologiskt lika och anatomiskt olika? Kropp, kön och biologi kring 1800 och den moderna sex/gender distinktionen", i *Könssorter(ing): Forskning om kön och makt: Festskrift till professor Eva Lundgren* (Uppsala: Sociologiska institutionen, 1997), s 69-83.
- Fausto-Sterling, Anne, *Myths of gender: biological theories about women and men*, 2 ed. (New York: BasicBooks, 1992).
- Florin, Christina, och Johansson, Ulla, "Där de härliga lagrarna gro..." *Kultur, klass och kön i det svenska läroverket 1850-1914* (Kristianstad: Tiden, 1993).
- Gustavson, Malena, "Gendertrenden", *Kvinnovetenskaplig Tidskrift* 1998:2, s 51-54.
- Hopkins, Patrick D, "Gender treachery: Homophobia, masculinity, and threatened identities", i Larry May, Robert Strikwerda, och Patrick D Hopkins (eds.), *Rethinking masculinity: Philosophical explorations in light of feminism*, 2 ed., (Lanham: Rowman & Littlefield, 1996), s 95-115.
- Jarrick, Arne, *Kärlekens makt och tårar: en evig historia* (Stockholm: Norstedts, 1997).
- Kessler, Suzanne, och McKenna, Wendy, *Gender: An ethnomethodological approach* (Chicago: University of Chicago Press, 1978).
- Kimmel, Michael S, *Manhood in America: a cultural history* (New York: The Free Press, 1996).
- Kroon, Ann, "Att iscensätta kön: transsexualitet och könskonstituering i psykiatrisk litteratur", i *Könssorter(ing): Forskning om kön och makt: Festskrift till professor Eva Lundgren* (Uppsala: Sociologiska institutionen, 1997), s 95-107.
- Kulick, Don, "The boyfriends of Brazilian travesti prostitutes", *Social Text* 52/53, vol. 15, no 3 & 4 (1997), s 133-160.
- Kvinnovetenskaplig Tidskrift* 1998:1, specialnummer om sexualitet och kön.
- lambda nordica* 1996:3-4, specialnummer om queer theory.
- Laqueur, Thomas, *Making sex: Body and gender from the Greeks to Freud* (Cambridge, Mass: Harvard University Press, 1990).
- Lindberg, Anna-Lena (ed.), *Konst, kön och blick: Feministiska bildanalyser från renässans till postmodernism* (Stockholm: Norstedts, 1995).
- Lorentzen, Jørgen, *Mannlighetens muligheter* (Oslo: Aschehoug, 1998).
- Pringle, Rosemarie, "Absolute sex? Unpacking the sexuality/gender relationship", i R W Connell och G W Dowsett (eds.), *Rethinking sex: Social theory and sexuality research* (Philadelphia: Temple University Press, 1992), s 76-101.
- Res Publica* 35/36 (1997:1-2), specialnummer om kön.
- Rubin, Gayle, "The traffic in women: Notes on the 'political economy' of sex", i Rayna R Reiter (ed.), *Toward an anthropology of women* (New York: Monthly Review Press, 1975), s 267-319.
- Vincent-Buffault, Anne, *Histoire des larmes: XVIIIe-XIXe siècles* (Paris: Rivages, 1986).
- Wendt Höjer, Maria, och Åse, Cecilia, "Det sminkade könet: Om postmoderna paradoxer i feministisk teoribildning", *Ord & Bild* 1996:1, s 48-51.

David Tjeder är doktorand i historia vid Stockholms Universitet. Han skriver på en avhandling om manlighetens förvandlingar i borgarklassen under 1800-talet ur genusperspektiv. Han har skrivit kring detta i "Konsten att blifva herre öfver hvarje lidelse: Den ständigt hotade manligheten", i Anne-Marie Berggren (red.), *Manligt och omanligt i ett historiskt perspektiv* (Stockholm: FRN, 1999), och i "One hundred years of uncertainty: Changing conceptions of the ideal man, 1800-1900", i Arne Jarrick (red.), *Only Human* (Stockholm 2000, under utgivning). Kan nås på david.tjeder@historia.su.se

Summary

This article examines an argument in much current feminist theorizing of gender, that the old distinction between (biological) sex and (cultural) gender can no longer be sustained. Much of this theorizing is taken from Judith Butler's influential work *Gender Trouble* (1990). It would seem that Butler's critique of the sex/gender distinction has already turned into a given truth in Sweden. Rather than examining Butler, the article focusses instead on articles by Swedish scholars.

It turns out that the scholars who argue that sex cannot be separated from gender have redefined biological sex as what was earlier perceived as gender. The concept "sex" is used in a whole range of different ways: for example to describe people's gendered expectations and demands on individuals of either sex; it is used as the principle which leads us to think of all humans as either male or female; or it seen as a discourse, a régime, as in Butler's discussion of the heterosexual matrix. However, all scholars discussed still take biological dimorphism in the human species for granted. That is, biological sex is first redefined as what was earlier described with the concept of gender (with some new arguments, certainly, the new and important discussion about heterosexuality not least), even while the existence of biological men and women is taken for granted. The new critique is thus still based on the fact that biological men and women exist. It seems, then, that the newer uses of the concept "sex" are not comparable to earlier uses, *even while that earlier biological use is taken for granted in the new critique*. This can be seen for example when Sara Danius, after a fierce critique of the sex/gender distinction, admits to the existence of a "banal" and "pragmatic" sex. That "sex", I would argue, was just the sex implied in the sex/gender distinction.

The article should not be read as an outright defence of the distinction between sex and gender, but rather as an analysis of the arguments that have been brought forward to critique that distinction. As I hope to have shown, these arguments have not been convincing.